

The role of cultural anthropology as an integrator in the system of Humanities

Otabek KHAYRITDINOV¹

Chirchik State Pedagogical University

ARTICLE INFO

Article history:

Received March 2024
Received in revised form
10 April 2024
Accepted 25 April 2024
Available online
25 July 2024

Keywords:

cultural anthropology,
humanities,
integration,
pedagogical potential.

ABSTRACT

This article discusses the significance of teaching cultural anthropology and related sciences within higher education humanities departments. Additionally, it analyzes foreign anthropologists' perspectives on this subject.

2181-3701/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol2-iss3-pp187-191>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Madaniy antropologiyaning gumanitar fanlar integratori sifatidagi o'рни

Kalit so'zlar:

madaniy antropologiya,
gumanitar fanlar,
integratsiya,
pedagogik salohiyat.

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada oliy ta'lim timining gumanitar fanlar sohasida madaniy antropologiya va unga turdosh fanlar o'qitishning ahamiyati xususida so'z yuritilgan. Qolaversa, maqolada xorijiy antropologlarning ushbu soha yuzasidan bildirgan fikr-mulohazalarining tahlili ham keltirib o'tilgan.

Роль культурной антропологии как интегратора в системе гуманитарных наук педагогика

Ключевые слова:

культурная антропология,
гуманитарные науки,
интеграция,
педагогический
потенциал.

АННОТАЦИЯ

В данной научной статье обсуждается значимость преподавания культурной антропологии и смежных дисциплин в сфере гуманитарных наук в высших учебных заведениях. Статья включает анализ мнений исследователей из различных стран, специализирующихся на антропологии, относительно роли и важности данных наук в образовательном процессе.

¹ Master's student, Chirchik State Pedagogical University. E-mail: otabekkhayriddinov99@gmail.com

KIRISH

Zamonaviy oliy ta'lim duch keladigan asosiy muammolardan biri – bu o'quv jarayonini rejalashtirishda vaqt yetishmasligidir. Bu muammo ayniqsa, gumanitar fanlar bo'yicha kadrlar tayyorlash tizimida yaqqol namoyon bo'ladi. Biroq biz bir qator turdosh gumanitar fanlarni bitta umumiy fanga birlashtirib, bu qarama-qarshiliklarning salbiy ta'sirini minimallashtirishga erishishimiz mumkin. Bu ta'sir tufayli ularning pedagogik va ilmiy salohiyati oshadi.

Gumanitar ta'limda fanlar integratori sifatida madaniy antropologiya yetakchi o'rinni egallaydi. Madaniy antropologiyaning oliy ta'lim muassasasida gumanitar ta'limning integratori sifatidagi pedagogik salohiyati ikki guruh – ichki va uslubiy omillar bilan belgilanadi. Biz ichki deb belgilagan omillarning birinchi guruhi madaniy antropologiyaning o'zi rivojlanishining ichki mantig'iga asoslanadi. Madaniy-antropologik bilimlarning yoki madaniy antropologiya tarixining shakllanishi inson jamiyatlarining yoki sivilizatsiyasini taqqoslash yoki inson kim ekanligini tushunishga intilishdan boshlangan. Bu yerda ikkita lingvistik tushunchalarning o'ziga xosligini ta'kidlash kerak – homo (lotin tilida) va anthropos (yunon tilida), ularning har biri – “inson” degan ma'noni englatadi. Shunga ko'ra, antropologiya, etimologik qarindoshlik faktiga ko'ra, gumanitar bilimlarning, boshqacha qilib aytganda, “inson haqidagi bilim”ning integratori sifatida harakat qilish huquqiga ega [1; 3-13b].

ADABIYOTLAR TAHLILI

Mavzuni yoritish davomida bir qancha adabiyotlar, jumladan, mavzuga doir Buyuk Britaniyada o'tkazilgan konferensiya materiallaridan, antropolog olimlarning asarlaridan hamda bir qancha ilmiy maqolalardan unumli foydalanildi.

Xususan, 1973-yilda Londonning Berdford kollejida antropologiya fanining ahamiyati, uni nafaqat oliy ta'lim tizimi, balki maktab ta'lim tizimiga joriy qilishning afzalliklari, shuningdek ushbu jarayonda to'qnash kelinishi mumkin bo'lgan qiyinchiliklar muhokama qilingan [2].

Ushbu maqolani tayyorlash jarayonida Alan Bernardning “History and theory of anthropology” kitobidan ham foydalanilgan. Ushbu kitob hozirgi zamon antropologiya fani qay yo'sinda rivojlanganligi, undagi madaniyat yaratilishi bilan bog'liq bo'lgan nazariyalarning fandagi ahamiyati nechog'lik yuksak ekanligi yoritib berilgan.

Ilmiy izlanish jarayonida Tim Ignold, Rebeka Ramdehol, Wolf, Stretvayt kabi olimlarning ilmiy maqola hamda kitoblaridan foydalanildi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolani tayyorlashda obyektivlik, nazariy ko'rsatmalar ilmiyligi tamoyillari va qiyosiy tahlil metodlari asos qilib olindi.

MUHOKAMA

Yuqorida ta'kidlaganimizdek, antropologiya fanining o'qitilishi bo'yicha ilmiy konferensiyalardan biri “Ta'lim tizimida antropologiya fanini o'qitishning ahamiyati” xususida Buyk Britaniyada 1973-yilda bo'lib otgan. Ushbu konferensiyada antropologiyani ta'lim tizimida joriy qilsih xususida ko'plab muammolar ko'rib chiqilib, ularni hal qilish bo'yicha bir qator ijobiy xulosalarga kelingan.

Konferensiyda doirasdia tashkil qilingan ishchi guruh o'tkazilgan bir qancha bahs-munozaralardan so'ng madaniy antropologiyaning ta'lim tizimida o'qitilishining quyidagi sabablarini keltirib o'tishgan:

1. u o'ziga xos subyekt sifatida mavjud bo'lgani uchun hamda bir qancha fanlarni o'zaro integratsiyalovchi fan hisoblanganligi uchun;
2. boshqa jamiyatlarni tushunishni rivojlantirish va etnosentrizmni kamaytirish;
3. irqiy munosabatlarni yaxshilash va stereotiplar va noto'g'ri qarashlarni kamaytirish;
4. shaxslarga o'z jamiyatlarida bilimlroq va faolroq rol o'ynashga imkon berish [1; 13b].

Yuqorida ta'kidlanganidek, ushbu konferensiya doirasida muhokama qilingan mavzulardan biri maktab ta'limi tizmidan boshlab antropologiyani o'qitish masalasi hisoblangan. Bu borada maktab ta'limida fanni o'qitish bo'yicha o'tkazilgan bir qator tajribalar ham muhokama qilingan. Bir a'zoning ta'kidlashicha, Krouli shahridagi Tomas Bennet umumta'lim maktabida barcha birinchi kurs o'quvchilari ijtimoiy antropologiyani ichki iqtisodiyotning ba'zi jihatlarini (masalan, dunyoning turli burchaklaridan oziq-ovqat tayyorlash va pishirish) bilan bog'laydigan integratsiyalashgan kursdan o'tishgan. Bu esa o'quvchilarda fanga va o'rganilayotgan mavzuga nisbatan qiziqish uyg'ota olgan [2].

Madaniy antropologlar ko'pincha murakkab ijtimoiy muammolarni hal qilish uchun boshqa fanlarning olimlari bilan hamkorlik qiladilar. Misol uchun, fanlararo loyihalar globallashuvning mahalliy madaniyatlarga ta'sirini o'rganishi, antropologik tushunchalarni iqtisodiy, ekologik va siyosiy istiqbollar bilan birlashtirib, keng qamrovli tahlilni taqdim etishi mumkin. Quyida ulardan bir qanchasini ko'rib chiqamiz.

Sotsiologiya: Madaniy antropologiya va sotsiologiya insoniyat jamiyatlarini o'rganishda umumiylikka ega. Sotsiologiya ko'pincha kattaroq ijtimoiy tuzilmalarga e'tibor qaratadi, madaniy antropologiya madaniyatning murakkab nuanslarini o'rganadi, urf-odatlar, marosimlar va muayyan jamoalardagi ramziy ma'nolarni o'rganadi. Ushbu ikki fan o'rtasidagi hamkorlik makro darajadagi ijtimoiy tuzilmalar va mikro darajadagi madaniy dinamikani har tomonlama tushunishni ta'minlaydi.

Tarix: Madaniy antropologiya va tarix fanlari madaniy evolyutsiya va tarixiy jarayonlarni o'rganishda hosil bo'ladigan xulosa hamda yaxlit tushunchalarni shakllantirishda muhim vositalar hisoblanadi. Antropologlar tarixiy voqealarga yanada nozikroq nuqtai nazarni taklif qilib, o'tmishdagi jamiyatlarning tajribalari haqida qimmatli fikrlarni taqdim etadilar. Ikkala soha ham insoniyat tarixini tushunishga qaratilgan. Tarix yozma yozuvlar, arxeologik topilmalar va boshqa dalillar orqali o'tmishni o'rganadi. Antropologiya, etnografiya (birinchi navbatda o'rganish) va etnotarix (og'zaki tarix va madaniy amaliyot) yordamida esa tarixiy voqealar va odamlarning hayoti hamda turmush tarzidagi muhim jihatlarini tahlil orqali o'tgan davr haqida keng ma'lumotlarni umumlashtirish imkonini beradi.

Shuningdek, tarix ko'pincha siyosiy va iqtisodiy kuchlarga e'tibor qaratadi. Antropologiya ijtimoiy tuzilma qatlamlarini, qarindoshlik tizimlarini, diniy e'tiqodlarni va badiiy ifodalarni qo'shib, o'tmishdagi jamiyatlarning yanada boy tasvirini yaratadi. Masalan, ma'lum etnik jamoalarda o'tkazilgan etnografik tadqiqotlar bilan bir qatorda tarixiy hujjatlarni o'rganish yozma yozuvlarda to'liq aks ettirilmagan kuch dinamikasi va madaniy to'qnashuvlarni ochib beradi.

Tarixchilar va antropologlar inqiloblar yoki tabiiy ofatlar kabi tarixiy voqealar vaqt o'tishi bilan ijtimoiy tuzilmalarga, oilaviy dinamikaga va madaniy amaliyotlarga qanday ta'sir etishini tushunish uchun hamkorlik qilishlari mumkin.

Geografiya: madaniy antropologiya va geografiya bir-biri bilan chambarchas bog'liq hisoblanadi. Antropologlar tomonidan boshqa jamiyatlarni batafsil o'rganish insonning o'sha yerga ta'sirini tushunishga intilayotgan geograflar uchun katta

ahamiyatga ega bo'ldi. Geografiya va antropologiya fanlari o'rtasidagi aloqalar hamda ma'lumotlar almashinuvi yangi antropogeografiya yo'nalishi paydo bo'lishiga olib kelgan. Inson geografiyasining asoschisi Fridrix Ratsel bu sohadagi eng dastlabki yirik asariga ham 1882-yilda "Antropogeografiya" nomini bergan. Bu sohadagi ingliz olimi X.J. Flyur esa antropologiya, geografiya va tarixni deyarli ajralmas uchlik sifatida ko'rgan [1; 12b].

Psixologiya: Madaniy antropologiya va psixologiya inson xatti-harakati, idroki va hissiyotlarini o'rganishda birlashadi. Psixologiya individual darajadagi tahlilga e'tibor qaratadi, madaniy antropologiya kognitiv jarayonlar va hissiy ifodalarni shakllantirishga madaniy kontekstlarning ta'sirini ko'rib chiqadi. Ushbu fanlararo yondashuv individual psixologiya va madaniy ta'sirlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tan olish orqali inson xatti-harakatlarini yaxlit tushunishni ta'minlaydi.

Tilshunoslik: Tilni o'rganish madaniy antropologiya asosiy jihatidir. Tilshunoslik va madaniy antropologiya til, madaniyat va o'ziga xoslik o'rtasidagi murakkab munosabatlarni ochish uchun hamkorlik qiladi. Til tuzilmalari, nutq va muloqot shakllarini tahlil qilish madaniy nuanslar va tilning ijtimoiy voqelikni aks ettirish va shakllantirish usullarini tushunishimizni oshiradi.

Madaniy antropologiya gumanitar fanlar sohasida faqatgina nazariy bilimlarni umumlashtiruvchi integrator bo'libgina qolamay, ushbu bu fan dala tadqiqoti kabi amaliy jarayonni ham ta'lim tizimiga integratsiyalovchi vosita hisoblanadi. Antropologiya o'qitish shakllaridan yana biri bu o'quv jarayonida dala tadqiqotlaridan foydalanishdir. Antropologik tadqiqotlarning asosi bo'lgan dala ishi ko'pincha aspirantura dasturlariga kiritilgan. Bu tadqiqotchi talabalarga kuzatish, suhbatlar va jamiyat hayotida ishtirok etish orqali bevosita ma'lumotlarni to'plash imkonini beruvchi ma'lum bir madaniy muhitga intensiv singib ketishni o'z ichiga oladi. Bu bebaho real dunyo tajribasi va madaniy murakkabliklarni chuqurroq tushunish imkonini beradi. Songgi yillarda qizg'in bahs-munozaralarga sabab bo'lib kelayotgan o'quv mavzularidan biri bu bakalavrlarni bakalavriat o'quv dasturining bir qismi sifatida dala ishlarini bajarishga undash kerak yoki yoqligidir. Shuningdek, barcha oliygohlar ham dala tadqiqot loyihalari uchun imkoniyat yarata omaydi. Chunki dala tadqiqotlarini tashkillashtirilishi moliyaviy jihatga bog'liq.

Bu o'rinda dala tadqiqotlarining talabalar ilmiy faoliyati muhimligini ta'kidlab o'tish joiz. Madaniy antropologiya ta'limining o'ziga xos xususiyatlaridan biri ham bu dala ishlariga urg'u berishdir, bu jamoa yoki madaniy guruh bilan immersiv, bevosita ishtirok etishni o'z ichiga olgan uslubiy yondashuv. Talabalarining dala ishlarida ishtiroki o'quv jarayonining ajralmas qismi bo'lib, akademik va shaxsiy rivojlanishga hissa qo'shadigan ko'plab qulayliklarni yaratadi. Misol uchun dala ishi talabalarga nazariy tushunchalarni real sharoitlarda qo'llash uchun noyob imkoniyatni taqdim etadi. Etnografik tadqiqotlarda faol ishtirok etib, talabalar ishtirokchilarni kuzatish, suhbatlashish va ma'lumotlar to'plash kabi amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradilar. Ushbu ko'nikmalar nafaqat akademik tadqiqotlarda, balki turli kasbiy kontekstlarda, jumladan, ijtimoiy ish, jamiyatni rivojlantirish va himoya qilishda ham bebahodir. Dala ishi talabalarni kuzatishlari va tajribalari haqida tanqidiy fikrlashga undaydi. Madaniy hodisalarni kontekstda tahlil qilish talabalardan ma'lumotni sintez qilishni, nazariya va amaliyot o'rtasidagi aloqalarni o'rnatishni talab qiladi. Ushbu analitik ko'nikmalar turli kasblarda o'tkazilishi mumkin va qimmatlidir.

TAHLIL VA NATIJALAR

Shunday qilib, gumanitar fanlarning asosiy tamoyillari – inson mavjudligi tajribasini talqin qilish – madaniy antropologiya muhitida ishlab chiqilgan tushuncha va nazariyalar bilan mos keladi. Shuningdek ushbu fan turli fanlardan bilimlarni sintez qilish orqali insoniyat jamiyatlarini yaxlit tushunishni rivojlantirish orqali gumanitar fanlar ichida integrator bo'lib xizmat qiladi.

Madaniy antropologiyaning ta'lim tizimidagi integrator sifatidagi hamda nazariy va amaliy bilimlarni uyg'unlashtiruvchi sifatidagi ahamiyatiga alohida e'tbor berilib, Buyuk Britaniya va boshqa qator mamlakatlarda ushbu fanni talim tizimiga integratsiyasi xususida bir qator xalqaro konferensiyalar tashkil etilgan va Oxford, Kembrij va LSE(London iqtisodiyot universiteti) kabi oliygohlar professor o'qituvchilari tomonidan soha doirasida ko'plab izlanishlar amalga oshirilgan.

Xususan, Mascarenhas-Keyes va Wright antropologiyani o'rganish va o'qitish usullari, talabalar profili, xodimlarning rivojlanishi va istiqbol yo'llari bilan bog'liq institutsional ta'minotni o'rganib chiqiashgan. Ular, umuman olganda, darsliklar va seminarlar bilan birgalikda ma'ruzalarning "klassik" modeli hali ham ustunlik qilishini aniqladilar. Cheklovlarga qaramay, ma'ruzalar talabalarni tegishli tushunchalar va adabiyotlar bilan tanishtirishning eng yaxshi usuli sifatida qaraladi [3].

Maskaren-xes-Keycs va Rayt (1995) o'zlarining Buyuk Britaniyada ijtimoiy antropologiyani o'qitish va o'rganish asarida zamonaviy antropologiya bakalavriat o'quv dasturlarini evristik jihatdan ikki turga bo'lish mumkinligini taklif qiladilar – substantivistik va fikr yuritish. Birida asosiy maqsad etnografik material va antropologik nazariyaning mazmunli to'plamini o'zlashtirish bo'lsa, ikkinchisida ko'proq e'tibor "antropologik tasavvur"ni egallashga qaratilgan. Ularning ta'kidlashicha, ikkalasi ham "katta beshlik" klassik mavzular – qarindoshlik, din, iqtisodiy antropologiya, siyosiy antropologiya va ijtimoiy nazariyaga bo'lgan an'anaviy e'tibordan bir qadam yiroqda. Ularning barchasi, shuningdek, antropologiyaning "etnografiya"ga bo'lgan yondashuvining "o'ziga xosligini" ta'kidlaydi. Bu esafanning idrok etilgan intellektual o'ziga xosligini saqlab qolishning kalitidir.

XULOSA

Bundan ko'rinadiki, Madaniy antropologik materiallarni maktablarga kiritish o'quvchilar uchun ko'plab afzalliklarni beradi bir qator fanlardan olingan ma'lumotlarni umumlashtirish orqali ularning integratsiyalashuvini ta'minlaydi.

Madaniy antropologiya gumanitar fanlar tizimida muhim integrator bo'lib xizmat qiladi, talabalar o'rtasida fanlararo muloqot, tanqidiy fikrlash va madaniy kompetentsiyani rivojlantiradi. Madaniyatlararo tushunish va refleksivlikka urg'u berish orqali madaniy antropologiya talabalarni globallashtirgan dunyoning murakkabliklarida o'zaro hurmat bilan harakat qilishga tayyorlaydi. Oliy ta'lim rivojlanishda davom etar ekan, madaniy antropologiya turli nuqtai nazarlarga ega bo'lgan va jamiyatga ijobiy hissa qo'shishga qodir bo'lgan bilimli va madaniy jihatdan barkamol fuqarolarni shakllantirishda ajralmas bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. The Social Science Teacher 1973 VOLUME 3 NUMBER 1 Editor CHARLES TOWNLEY
2. Porozov Roman Yurevich, CULTURAL ANTHROPOLOGY AS INTEGRATOR OF HUMANITARIAN EDUCATION IN HIGHER SCHOOL ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В РОССИИ. 2016. № 1
3. Mascarenhas-Keyes, S. and S. Wright (1995), Report on Teaching and Learning Social Anthropology in the United Kingdom. Social Anthropology Teaching and Learning Network: University of Sussex
4. A. Bernard History and theory of anthropology Cambridge university press 2000
5. Ingold, T. *Making: Anthropology, Archaeology, Art and Architecture*. Routledge, London, UK.